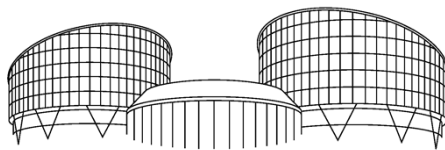

Превод от френски език

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

ЕВРОПЕЙСКИ СЪД ПО ПРАВАТА НА ЧОВЕКА

ПЕТИ СЪСТАВ

ДЕЛО МУСТАФА срещу БЪЛГАРИЯ

(Жалба № 1230/17)

РЕШЕНИЕ

Член 6, алинея 1 (наказателен) • Независим съд • Безпристрастен съд •
Обосновани съмнения на гражданин относно независимостта и
безпристрастността на военните съдилища, които са разгледали
наказателното дело, по което е бил подсъдим.

СТРАСБУРГ

28 ноември 2019 г.

*Това решение ще стане окончателно при условията на чл. 44 § 2 от
Конвенцията. Може да бъде предмет на редакционни промени.*

По делото Мустафа срещу България,

Европейският съд по правата на човека (Пето отделение) заседаващ като Камара в състав:

Анжелика Нусбергер (Angelika Nußberger), *председател*,
Габриел Куцко-Стадлмайер (Gabriele Kucsko-Stadlmayer),
Ганна Юдкивска (Ganna Yudkivska),
Йонко Грозев (Yonko Grozev),
Мартинш Митс (Mārtiņš Mits),
Летиф Хюсеинов (Lətif Hüseynov),
Ладо Чантуриа (Lado Chanturia), *съдии*,

и Клаудиа Вестердик (Claudia Westerdiek), секретар на отделението,

След закрито заседание, проведено на 22 октомври 2019 г.,

Постановява следното решение, което беше прието на посочената дата:

ПРОЦЕДУРА

1. Делото е образувано по жалба (№ 1230/17) срещу Република България, подадена в Съда на 21 декември 2016 г. на основание член 34 от Конвенцията за защита правата на човека и основните свободи („Конвенцията“) от гражданин на същата държава, г-н Хюсеин Ахмед Мустафа („жалбоподателят“).

2. Жалбоподателят е представляван от г-жа Й. Ч. Вандова, адвокат в гр. София. Българското правителство („Правителството“) се представлява от правителствените агенти г-жа М. Димова и г-жа Б. Симеонова, от Министерството на правосъдието.

3. Жалбоподателят се оплаква по-специално, че военните съдилища не са изпълнили гаранциите за независимост и непристрастност и че в следствие на това съдебният му процес пред същите съдилища не е спазил изискванията на член 6, алинея 1 от Конвенцията.

4. На 26 април 2017 г. твърденията за нарушение на член 6 § 1 от Конвенцията относно твърдяната липса на независимост и непристрастност на военните съдилища, са комуникирани на Правителството и жалбата в останалата си част е обявена за недопустима в съответствие с член 54, алинея 3 от Правилника на Съда.

ФАКТИТЕ**I. ОБСТОЯТЕЛСТВАТА ПО ДЕЛОТО**

5. Жалбоподателят е роден през 1976 г. Живее в гр. Бургас.

6. С постановление от 1 ноември 2011 г. на военен прокурор, той е привлечен в качеството на обвиняем за организиране и ръководене на престъпна група с цел получаване на финансова изгода, както и за незаконен трансграничен трафик на стоки и предмети с висока стойност за търговски цели. Поради съществуващата свързаност между престъпленията, в които са обвинени предполагаемите членове на тази група, и тъй като към момента на извършване на деянията, в които са били обвинени, един от тях, В. Ч., е бил част от състава на въоръжените сили, всички обвиняеми са били изправени пред Военен съд- Сливен („военният съд“).

7. На 19 ноември 2012 г. Военно-окръжна прокуратура- Сливен повдига обвинение срещу жалбоподателя и го изправя пред военния съд в същия град.

8. С решение от 8 април 2013 г. военният съд, заседаващ в състав от един военен съдия и двама съдебни заседатели, признава истинността на фактите, изложени от военната прокуратура в обвинителния акт и осъжда жалбоподателя на лишаване от свобода за срок от 5 години, както и на глоба от 20 000 български лева (BGN) (приблизително 10 226 евро (EUR)). На 30 октомври 2013 г., след като е сезиран, Военно-апелативният съд, който заседава в състава от трима военни съдии, потвърждава решението на военния съд.

9. Жалбоподателят подава касационна жалба. С решение от 15 юли 2014 г. Върховният касационен съд отменя решението на Военно-апелативния съд за три групи големи процесуални нарушения. По-специално той отбелязва противоречие между мотивите и разпоредителната част на решението на Военно-апелативния съд, неправилна преценка на част от доказателствата и липса на правни съображения. Върховният касационен съд връща делото за допълнително разглеждане от страна на Военно-апелативния съд. С решение от 10 ноември 2014 г. Военно-апелативният съд отменя поради същите причини присъдата, постановено от военния съд на 8 април 2013 г.

10. След ново разглеждане на делото с решение от 15 юли 2015 г. Военен съд – Сливен, заседаващ в състав от един военен съдия и двама съдебни заседатели, осъжда жалбоподателя на лишаване от свобода за срок от 5 години, както и на глоба от 20 000 български лева (приблизително 10 226 евро). При обжалване от страна на жалбоподателя Военно-апелативният съд, заседаващ в състав от трима военни съдии, потвърждава присъдата.

11. Жалбоподателят подава касационна жалба, като наред с всичко друго оспорва независимостта и безпристрастността на военните съдилища. С окончателно решение от 24 юни 2016 г. Върховният касационен съд потвърждава присъдата на жалбоподателя за незаконен трансграничен трафик, но го оправда по обвиненията в организиране и

ръководство на престъпна група. Той намалява срока на наложеното наказание „лишаване от свобода“ на три години и потвърждава размера на глобата.

12. По отношение на аргумента на жалбоподателя, че съдебният му процес пред военните съдилища не отговаря на изискванията на член 6, алинея 1 от Конвенцията, Върховният касационен съд счита, че статутът на военните съдии предоставя достатъчно гаранции за запазване на тяхната независимост и безпристрастност. По-конкретно, той установява, че военните съдии се ползват със същите конституционни гаранции като тези, от които се ползват съдиите към гражданските съдилища и че за тях се прилагат същите правила за възнаграждение, дисциплина и повишение. Той уточнява, че макар да имат военно звание, те не са кадрови офицери и че тези звания им се дават от административния ръководител на съда, към който са назначени.

II. ПРИЛОЖИМО ВЪТРЕШНО ПРАВО И ПРАКТИКА

A. Конституция от 1991 г.

13. Относителите към делото пасажии от разпоредбите на действащата към момента на деянията Конституция, са:

Член 119

„(1) Правораздаването се осъществява от Върховния касационен съд, Върховния административен съд, апелативни, окръжни, военни и районни съдилища.

(...)“

Член 129

„(1) Съдиите, прокурорите и следователите се назначават, повишават, понижават, преместват и освобождават от длъжност от Висшия съдебен съвет.

(...)

(3) С навършване на петгодишен стаж като съдия, прокурор или следовател и след атестиране, с решение на Висшия съдебен съвет, съдиите, прокурорите и следователите стават несменяеми. (...) те се освобождават от длъжност само при

1. навършване на 65-годишна възраст;
2. подаване на оставка;
3. влизане в сила на присъда, с която е наложено наказание лишаване от свобода за умишлено престъпление;
4. трайна фактическа невъзможност да изпълняват задълженията си за повече от една година;

5. тежко нарушение или системно неизпълнение на служебните задължения, както и действия, които накърняват престижа на съдебната власт

(...)

(5) Придобитата несменяемост се възстановява при следващо заемане на длъжността съдия, прокурор или следовател в случаите на освобождаване по ал. 3, т. 2 и 4. (...)“

В. Наказателно-процесуален кодекс от 2006

14. Относимите към делото пасажии от разпоредбите на Наказателно-процесуалния кодекс (НПК) са:

Член 396

„(1) На военните съдилища са подсъдни делата за престъпления, извършени от:

1. военнослужещи (...)

(2) На военните съдилища са подсъдни (...) за престъпления, в осъществяването на които са участвали заедно военнослужещи и граждански лица.“

15. Съгласно член 411а, алинея 1 от НПК престъпленията, свързани с организирането и ръководенето на престъпна група, както и участието в такава, са подсъдни на Специализирания наказателен съд. Алинея 7 от същия член предвижда, че делата, подсъдни на Специализирания наказателен съд и на военния съд, се разглеждат от военния съд. Съгласно член 33, алинея 4 от НПК съдът се произнася с обикновено мнозинство, като членовете на състава имат равен глас.

С. Закон за съдебната власт от 2009 г.

16. Относимите към делото пасажии от разпоредбите на действащия към момента на деянията закон за съдебната власт, са

Член 67

„(...)“

(2) Съдебни заседатели във военните съдилища могат да са генерали (адмирал), офицери и сержанти на военна служба.“

Член 68

„(...)“

(4) Съдебните заседатели във военните съдилища се определят по предложение на командирите на поделенията от общото събрание на съдиите от военно-апелативния съд“.

Член 97

„(1) Военният съд разглежда делата в състав от един съдия и двама съдебни заседатели, освен ако със закон е предвидено друго (...)“

Член 101

„(...)“

(2) Военно-апелативният съд (...) разглежда делата, образувани по жалби и протести срещу актове на военните съдилища (...)“

Член 105

„Апелативният съд заседава в състав от трима съдии, освен ако със закон е предвидено друго.“

Член 134

„(...)“

(2) Военните съдии, военните прокурори и военните следователи работят във военна униформа.“

Член 161

„(...)“

(5) Назначеният като военен съдия, военен прокурор или военен следовател се приема на военна служба и му се присвоява офицерско звание.“

Член 307

„(...)“

(3) Дисциплинарно нарушение е виновно неизпълнение на служебните задължения на съдия, прокурор и следовател.

(4) Дисциплинарни нарушения са:

1. системно неспазване на сроковете, предвидени в процесуалните закони;
2. действие или бездействие, което неоправдано забавя производството;
3. нарушаване на Кодекса за етично поведение на българските магистрати, накърняващо престижа на съдебната власт;
4. действие или бездействие, което накърнява престижа на съдебната власт;
5. неизпълнение на други служебни задължения.

(...)

(6) освен за нарушенията по ал. 4 дисциплинарна отговорност се носи и от:

(...)

2. военен съдия, военен прокурор и военен следовател- за нарушения, предвидени в специалните закони и устави.“

D. Правомощия на военните съдилища да съдят цивилни лица на международно равнище

1. Проект на принципи за правораздаване от страна на военните съдилища: доклад, представен от специалния докладчик на Подкомисията на Организацията на обединените нации за насърчаване и защита на правата на човека (Доклад E/CN.4/2006/58)

17. Относителите към делото пасажии от този проект на принципи са:

Принцип № 1. Създаване на военни съдилища от Конституцията или законодателството

„Военните съдилища, когато съществуват, могат да бъдат създадени само от Конституцията или законодателството при спазване на принципа за разделение на властите. Те трябва да бъдат неразделна част от нормалната съдебна система.“

Принцип № 2. Спазване на нормите на международното право

„Военните съдилища трябва да прилагат международно признатите норми и процедури като гаранция за справедлив съдебен процес при всякакви обстоятелства, включително правилата на международното хуманитарно право.“

Принцип № 5. Случаи, в които цивилните лица не попадат под юрисдикцията на военните съдилища

„Принципно цивилните лица трябва да не попадат под юрисдикцията на военните съдилища. При всички обстоятелства държавата гарантира, че цивилните лица, обвинени в престъпление от каквото и да е естество, ще бъдат съдени от гражданските съдилища.“

Принцип № 8. Функционална компетентност на военните съдилища

„Компетентността на военните съдилища трябва да бъде ограничена до военни престъпления, извършени от военнослужещи. Военните съдилища могат да съдят лица, присвоени на военно положение за престъпления, строго свързани с упражняването на присвоената им длъжност.“

Принцип № 13. Право на компетентен, независим и безпристрастен съд

„Организацията и функционирането на военните съдилища трябва да гарантират изцяло правото на всеки човек на компетентен, независим и безпристрастен съд по време на всички етапи от производството, този на разследването и този на съдебния процес. Лицата, избрани да изпълняват функциите на магистрати във военните съдилища, трябва да бъдат честни и компетентни и да демонстрират необходимата подготовка и юридическа квалификация. Статутът на военните магистрати трябва да гарантира тяхната независимост и безпристрастност, особено във връзка с военната йерархия. Военните съдилища не могат в никакъв случай да прибягват до така наречени от съдии и прокурори „безлични“ процедури.“

2. Резолюция от 23 март 2012 г., приета от Съвета по правата на човека на ООН относно целостта на съдебната система (A/HRC/RES/19/31).

18. Относителите към делото пасажии от Резолюцията относно целостта на съдебната система са:

„Съветът по правата на човека (...)

1. *Отбелязва* съответните секции от докладите на специалния докладчик относно независимостта на съдиите и адвокатите по този въпрос, както и от доклада по въпроса за правораздаването от страна на военните съдилища, представен от специалния докладчик на Подкомисията за насърчване и защита на правата на човека [E/CN.4/2006/58];

(...)

8. *Призовава* държавите, които са създали военни съдилища или специални съдилища, за да съдят извършителите на престъпления, да гарантират, че тези съдилища представляват неразделна част от общата съдебна система и че прилагат надлежни процедури, признати от международното право като гаранция за справедлив процес, по-специално правото на обжалване на присъда и наложено наказание(...)

3. Нота на Генералния секретар на Организацията на обединените нации от 7 август 2013 г., с която предава доклада на Специалния докладчик относно независимостта на съдиите и адвокатите (A/68/285)

19. На 7 август 2013 г. Генералният секретар на Организацията на обединените нации предаде за разглеждане на Общото събрание, на шестдесет и осмото му заседание, доклада, изготвен от Специалния докладчик относно независимостта на съдиите и адвокатите. Относителите към делото параграфи от този доклад са:

„30. В много държави персоналната юрисдикция на военните съдилища е ограничена до членовете на състава на въоръжените сили, обвинени в престъпления или нарушения на военната дисциплина. В някои случаи Конституцията изрично забранява на военните съдилища да упражняват своята юрисдикция спрямо лица, които не са част от въоръжените сили, запазвайки осъждането на тези лица от съдилищата с обща компетентност. Така Върховният съд на Колумбия отбелязва в своето решение № 20 от 5 март 1987 г., че съдебният процес срещу цивилни лица пред военните съдилища е противоконституционен.

31. Понякога персоналната юрисдикция на военните съдилища се разпростира върху цивилни лица, които се третираат като военнослужещи поради техните задължения или местоположение или поради естеството на престъплението, в което са обвинени. Те могат да бъдат цивилни лица, наети от въоръжените сили или работещи в или в близост до военно учреждение, лица, извършили деяния, квалифицирани като военни престъпления, или извършители на престъпление, извършено в съучастие с военнослужещи. В някои държави делата, свързани с тероризъм или други сериозни престъпления срещу основните интереси на държавата, също са подсъдни на военните съдилища.

(...)

Б. Съдебен процес срещу цивилни лица пред военните съдилища

(...)

47. Международните инструменти за правата на човека не разглеждат изрично въпроса за правомощията на военните съдилища да съдят цивилни лица. Въпреки това редица необвързващи правни инструменти и юриспруденцията на международни и регионални механизми показва, че съществува силна тенденция срещу разпространето на наказателната компетентност на военните съдилища спрямо цивилни лица.

48. Съгласно Основните принципи относно независимостта на съдебната власт всеки има право да бъде съден от съд с обща компетентност в съответствие с установените правни процедури, като не се създават съдилища, които не използват процедурите, надлежно установени от закон, за да се лишат съдилищата с обща компетентност от тяхната юрисдикция (принцип № 5).

49. В съответствие с тази теза принцип № 5 от Проекта на принципи за правораздаване от страна на военните съдилища предвижда, че по правило военните съдилища не трябва да имат юрисдикцията да съдят цивилни лица и че при всички обстоятелства държавата гарантира, че цивилните лица, обвинени в каквото и да е престъпление, се изправят пред гражданските съдилища. В коментара към този принцип се посочва, че практиката за изправяне на цивилни лица пред военните съдилища създава сериозни проблеми по отношение на справедливото, безпристрастно и независимо правораздаване, като това често се оправдава от необходимостта да се позволи прилагане на извънредни процедури, които не отговарят на общите правосъдни стандарти (виж E/CN.4/2006/58, параграф 20).

50. Редица други международни инструменти също препоръчват държавите да ограничават юрисдикцията на военните съдилища спрямо цивилни лица в полза на съдилищата с обща компетентност.

51. В параграф 22 от своя общ коментар № 32 Комитетът по правата на човека отбелязва, че, въпреки Международният пакт за граждански и политически права да не забранява съдебните процеси срещу граждански лица пред военни или специални съдилища, той изисква тези съдебни процеси да съответстват напълно на разпоредбите на член 14 от Пакта и гаранциите, предвидени в този член, да не бъдат нито ограничени, нито изменени поради военния или специалния характер на въпросния съд. Комитетът също така уточнява, че разглеждането на процес срещу цивилни граждани от военни или специални съдилища трябва да бъде по изключение, тоест ограничено до случаите, в които държавата-страна по Пакта може да докаже, че прибягването до такива съдилища се налага и обосновава от обективни и сериозни причини, и в които гражданските съдилища с обща компетентност не са в състояние да разгледат тези съдебни процеси по отношение на конкретната категория лица и въпросните престъпления. Следователно държавата-страна, която изправя цивилни лица пред военните съдилища, се задължава да докаже по отношение на специфичната категория на въпросните лица, че: (а) съдилищата с обща компетентност не са компетентни да разглеждат делото; б) сезирането на други алтернативни форми на съдилища с обща компетентност с висока сигурност или специални такива е неподходящо; и в) сезирането на военни съдилища гарантира пълното зачитане на правата на обвиняемия, както се изисква от член 14 от Пакта. В заключителните си коментари относно докладите, представени от

държавите-страни по член 40 от Пакта, Комитетът стига дотам, че призовава правителствата на някои държави да забранят провеждането на съдебен процес спрямо цивилни лица във военни съдилища.

52. От юриспруденцията на Комитета по правата на човека е видно, че съгласно Пакта самото позоваване на вътрешни правни разпоредби за съдебния процес пред военни съдилища по някои категории тежки престъпления не може, да оправдае прибегването до такива съдилища. При липса на конкретно основание за необходимостта да се изправи определена категория цивилни лица пред военните съдилища, Комитетът винаги е считал, че тези съдебни процеси не отговарят на изискванията на член 14 от Пакта.

53. В действителност практиката на държавите цели да ограничи юрисдикцията *ratione personae* на военните съдилища до престъпления и нарушения на дисциплината, които се твърди да са извършени от действащи членове на въоръжените сили. Изключенията, отнасящи се до цивилни лица, приравнени към военнослужещи, обикновено се разглеждат и се тълкуват ограничително (виж A/63/223, параграф 26).

54. Специалният докладчик държи да подчертае, че съдебните процеси срещу цивилни лица пред военни или специални съдилища пораждат сериозни съмнения относно независимостта на правораздаването чрез военните съдилища и спазването на гаранциите, посочени в член 14 от Пакта. Поради това той счита, че компетентността на военните съдилища следва да бъде ограничена до строго военни престъпления, извършени от членове на състава на въоръжените сили.

(...)

V. Заключение

(...)

87. От съдебната практика, установена по отношение на военните съдилища от страна на Комитета по правата на човека и от международните и регионални механизми за правата на човека, изглежда, че независимостта и безпристрастността на тези съдилища, съдебните процеси срещу цивилни лица или военнослужещи, обвинени в сериозни нарушения на правата на човека, и гаранциите за справедлив процес в тези съдилища, са силно проблематични.

(...)

89. Доколкото имат специфичната цел да разглеждат престъпления, свързани с военната служба, военните съдилища трябва да упражняват своята юрисдикция само спрямо членове на състава на въоръжените сили, извършили военно престъпление или дисциплинарно нарушение, и то единствено когато престъплението или нарушението не представляват сериозно нарушение на правата на човека. Този принцип може да се престъпи само при изключителни обстоятелства и с единствената цел да се съдят цивилни лица, които се намират в чужбина и които са присвоени към състава на въоръжените сили.

90. За да гарантират независимостта и целостта на съдебната система, държавите са задължени да създадат съдилища с обща компетентност, които да са независими, безпристрастни, компетентни и отговорни и следователно способни да се борят с безнаказаността. Ако гореописаното не е постигнато, това не може да служи за обосноваване на наличието на военни или специални съдилища, пред които да се изправят цивилни лица.

VI. Препоръки

91. Чрез следните препоръки Специалният докладчик се стреми да помогне на държавите, създали военно правораздаване, да гарантират, че военните съдилища упражняват правораздаване в пълно съответствие с международното право в областта на правата на човека и със свързаните с него международни норми.

(...)

98. Компетентността *ratione materiae* на военните съдилища, специализираните юрисдикции, призвани да отговорят на конкретните нужди на армиите по отношение на дисциплината, трябва да бъде ограничена до престъпления на „строг военния ред“ или с други думи до престъпленията, които по своето естество дори се отнасят до законно защитените интереси на военния ред, като дезертиране, неподчинение или изоставяне на пост или командване.

99. Държавите не трябва да се позовават на концепцията за деянията, свързани с длъжността, за да лишат съдилищата с обща компетентност от техните правомощия в полза на военни съдилища. Престъпленията от общ характер, извършени от военнослужещи, трябва да бъдат разглеждани пред съдилищата с обща компетентност, освен в случаите, в които последните не са в състояние да упражнят своите правомощия поради специфичните обстоятелства на престъплението (т.е. изключително в случаи на престъпления, извършени извън територията на държавата), като тези случаи трябва да бъдат изрично предвидени от закона.

Г. Съдебен процес срещу цивилни лица пред военните съдилища

100. Всички военни съдилища трябва да съдят единствено членове на състава на въоръжените сили, които са извършили военно престъпление или са нарушили военната дисциплина.

101. Съдебният процес срещу цивилни лица пред военни съдилища следва да се забрани, освен в случай на единственото изключение, предвидено в параграф 102 по-долу. Всеки военен съд, създаден на територията на дадена държава, в никакъв случай не може да упражнява юрисдикцията си спрямо цивилни лица, обвинени в престъпление на територията на същата държава.

102. Съдебният процес срещу цивилни лица пред военните съдилища трябва да бъде строго ограничен до изключителни случаи, отнасящи се до цивилни лица, приравнени към състава на въоръжените сили поради тяхната длъжност или мястото, на което се намират, които са обвинени в извършване на престъпление извън територията на държавата и когато съдилищата с обща компетентност на място или в държавата на произход не могат да разгледат делото.

103. Задължението да се докаже съществуването на тези изключителни обстоятелства е на държавата, като тези обстоятелства трябва да бъдат установени във всеки конкретен случай, тъй като отнасянето на определени категории престъпления *in abstracto* към военните съдилища не е достатъчно. Тези изключителни случаи трябва да бъдат изрично определени със закон. (...)“

20. Други елементи, относими към международната ситуация в областта на съдебния процес срещу цивилни лица пред военните съдилища, са описани в решенията *Maszni срещу Румъния* (№

59892/00, §§ 27-33, от 21 септември 2006 г.) и *Ergin срещу Турция* (№ 6) (№ 47533/99, §§ 20-25, ЕСПЧ 2006-VI (извадки)).

ПРАВО

I. ТВЪРДЯНО НАРУШЕНИЕ НА ЧЛЕН 6 § 1 ОТ КОНВЕНЦИЯТА

21. Жалбоподателят се оплаква, че съдебният процес срещу него пред военния съд и Военно-апелативния съд не отговаря на изискванията на член 6 § 1 от Конвенцията. По-конкретно той посочва, че военният съд се състои от един военен съдия и двама офицери, а Военно-апелативният съд от трима военни съдии. Поради това той счита, че тези две юрисдикции не могат да се разглеждат като независими и безпристрастни съдилища. В тази връзка той твърди, че явяването като цивилно лице пред съдилища, съставени изключително от военнослужещи, само по себе си представлява нарушение на член 6, § 1 от Конвенцията, чиито относими към делото части са формулирани по следния начин:

„Всяко лице при решаването на (...) основателността на каквото и да е наказателно обвинение срещу него, има право на справедливо и публично гледане на неговото дело в разумен срок, от независим и безпристрастен съд, създаден в съответствие със закона.“

22. Правителството отхвърля тази теза.

A. Допустимост

23. Установявайки, че това оплакване не е явно необосновано по смисъла на член 35 § 3, буква а) от Конвенцията, както и че не противоречи на друго основание за допустимост, Съдът го обявява за допустимо.

B. По същество

1. Аргументите на страните

24. Според жалбоподателя, след като са станали военни магистрати, съдиите се интегрират в структурата на военнослужещите, присвоява им се звание и също подлежат на военна дисциплина. Той излага, че съдебните заседатели на военния съд също са офицери от армията и са назначени по предложение на командирите на военните части. Посочва и, че както военните съдии, така и съдебните заседатели са длъжни да носят военна униформа по време на съдебните заседания.

25. Жалбоподателят не счита, че е било необходимо делото му да бъде разгледано пред военните съдилища. Той излага, че законът

предвижда изключителна компетентност на военните съдилища да разглеждат престъпления, извършени съвместно от военнослужещи и цивилни лица. Добавя също, че единствената причина, поради която неговото дело е разгледано от военните съдилища, е, че един от обвиняемите е бил част от състава на въоръжените сили към момента на извършване на деянията, в които са били обвинени (виж параграф 6 по-горе). И накрая, жалбоподателят счита, че въпреки факта, че Върховният касационен съд е компетентен да разгледа делото на последна инстанция, това не може да промени нищо по процедурата, тъй като член 396, алинея 2 от НПК предоставя изключителна компетентност на военните съдилища.

26. Правителството твърди, че съдиите във военните съдилища отговарят на критериите за независимост и безпристрастност, изисквани от член 6 § 1 от Конвенцията. То посочва, че начинът им на назначаване, несменяемостта и стабилността на тяхната длъжност, които им се предоставят, както и техните права и задължения са идентични с тези на техните колеги от гражданските съдилища и в неговите очи предлагат достатъчно гаранции за независимост и безпристрастност. Допълва, че военните съдии не са обвързани със заповеди и инструкции, издадени от Министерството на отбраната.

27. Правителството пледира, че съдебният процес срещу жалбоподателя трябва да бъде в компетентността на военните съдилища, за да могат последните да анализират съвкупността от факти. То излага, че престъпленията, за които е повдигнато обвинение срещу жалбоподателя, се отнасят до организиране и ръководене на престъпна група, както и до деяния, извършени в хода на дейностите, извършвани от тази група, и следователно те са неделима част от деянията, по които е повдигнато обвинение срещу другите обвиняеми. Накрая добавя, че делата, разгледани от военните съдилища, не подлежат на специфични процесуални правила и че винаги на последна инстанция се произнася Върховният касационен съд.

2. Общи принципи

28. Най-напред Съдът отново потвърждава, че, за да се установи дали един съд може да се счита за „независим“ по смисъла на член 6 § 1 от Конвенцията, трябва да се вземат предвид именно методът на назначаване и продължителността на мандата на неговите членове, наличието на защита срещу външен натиск и значението на това дали изглежда или не независим (виж, наред с други, *Maktouf u Damjanović срещу Босна и Херцеговина* [GC], № 2312/08 и 34179/08, § 49, ЕСПЧ 2013 (извадки)). Освен това той счита, че в конкретния контекст на настоящото дело въпросът за безпристрастността на един съд трябва да се оценява според обективен подход, водещ до гарантиране, че той предлага достатъчно гаранции за изключване на всякакви основателни

съмнения в това отношение (виж, наред с други, *Bulut срещу Австрия*, 22 февруари 1996 г., § 31, *Recueil des arrêts et décisions* 1996 II, и *Thomann срещу Швейцария*, 10 юни 1996 г., § 30, *Recueil* 1996 III).

29. Съдът отбеляза, че трябва да се прави разграничение от една страна между граждански и административни производства и наказателни производства от друга. Той ще ограничи разглеждането му до тази конкретна област, а именно обстоятелствата по настоящото дело относно наказателното производство.

30. Съдът припомня, че Конвенцията не забранява на военните съдилища да се произнасят по наказателни обвинения срещу членове на състава на въоръжените сили, при условие че са спазени гаранциите за независимост и безпристрастност, предвидени в член 6 § 1 от Конвенцията (*Morris срещу Обединеното Кралство*, № 38784/97, § 59, ЕСПЧ 2002 I, *Cooper срещу Обединеното Кралство* [GC], № 48843/99, § 106, ЕСПЧ 2003-XII, и *Önen срещу Турция*, (дек.), № 32860/96, 10 февруари 2004 г.).

31. Различно е обаче, когато националното законодателство допуска този тип съдилища да се произнасят спрямо цивилни лица по наказателни дела (*Ergin срещу Турция* (№ 6), № 47533/99, § 41, ЕСПЧ 2006 VI (извадки) и *Maszni срещу Румъния*, № 59892/00, § 43, 21 септември 2006 г., параграфи 17-20 по-горе). Ситуации, при които военен съд упражнява юрисдикция над цивилни лица за деяния, насочени срещу въоръжените сили, могат да породят основателни съмнения относно обективната безпристрастност на такъв съд (горецитираното *Ergin*, § 49). Съдът счита, че това важи с още по-голяма сила при престъпленията от общ характер, като се вземе предвид именно развитието на концепцията за ролята на военните съдилища на международно ниво (виж параграф 19 по-горе). Съдебна система, в рамките на която военен съд може да се произнася срещу лице, което не принадлежи към състава на въоръжените сили, лесно може да се възприеме като такава, която пренебрегва необходимото разграничение между съда и страните по наказателното производство, дори ако съществуват достатъчно мерки за защита, за да се гарантира независимостта на този съд (горецитираното *Ergin*, § 49).

32. Съдът отбеляза, че не може да се твърди, че Конвенцията изключва изцяло всякаква компетентност на военните съдилища за разглеждане на дела, свързани с цивилни лица. Въпреки това той счита, че съществуването на такава юрисдикция следва да бъде подложено на особено строго разглеждане (пак там, § 42, и горецитираното *Maszni*, § 44; параграфи 17-20 по-горе).

33. В редица случаи той също така придава значение на обстоятелството, че едно цивилно лице трябва да се яви пред съд, съставен дори само от части от военнослужещи (виж, наред с други, *Şahiner срещу Турция*, № 29279/95, § 45, ЕСПЧ 2001 IX, *Öcalan срещу*

Турция [GC], № 46221/99, § 116, ЕСПЧ 2005 IV, горещитираното *Ergin*, § 43, горещитираното *Maszni*, § 45, *Ahmet Doğan срещу Турция*, № 37033/03, § 23, 10 март 2009 г., и *Pop и други срещу Румъния*, № 31269/06, §§ 53-55, 24 март 2015 г.). Той счита, че подобна ситуация застрашава сериозно доверието, което съдилищата трябва да вдъхват в едно демократично общество (виж *mutatis mutandis*, *Canevi и други срещу Турция*, № 40395/98, § 33, 10 ноември 2004 г.).

34. Поради това притеснение Съдът вече е потвърждавал, че фактът, че такива съдилища решават наказателни обвинения срещу цивилни лица, може да се счете за съответстващ на член 6 от Конвенцията единствено при изключителни обстоятелства. Съществуващата на международно ниво тенденция за изключване от юрисдикцията на военните съдилища на наказателната сфера, когато става въпрос за съдебен процес срещу цивилни лица, подсилва убеждението на Съда (горещитираното *Ergin*, §§ 44 и 45, горещитираното *Maszni*, §§ 46 и 47; виж параграфи 17-20 по-горе).

35. Той припомня, че специалното място, което армията заема в конституционната организация на демократичните държави, трябва да бъде ограничено до сферата на националната сигурност, като съдебната власт от своя страна по правило попада в областта на гражданското общество. Той също така взема предвид наличието на специални правила, регулиращи вътрешната организация и йерархичната структура на въоръжените сили (горещитираното *Ergin*, § 46, и горещитираното *Maszni*, § 50).

36. Правомощията на военното наказателно правосъдие следва да се разпростира върху цивилни лица единствено при наличие на наложителни причини, обосноваващи подобна ситуация, и то на ясна и предвидима правна основа. Наличието на такива причини трябва да бъде доказано *in concreto* за всеки случай. Възлагането *in abstracto* от страна на националното законодателство на някои категории престъпления на военните съдилища не е достатъчно (горещитираното *Ergin*, § 47, и горещитираното *Maszni*, § 51).

37. В действителност едно такова възлагане *in abstracto* може да постави засегнатите цивилни лица в значително по-различно положение от това на гражданите, изправени пред съдилищата с обща компетентност. Въпреки че военните съдилища могат да спазват нормите на Конвенцията до същата степен като съдилищата с обща компетентност, различия в третирането, свързани с естеството и целта на тези съдилища, могат да създадат проблем по отношение на неравенството пред правосъдието, което трябва да се избягва, доколкото е възможно, особено по наказателни дела (горещитираното *Ergin*, § 48, и горещитираното *Maszni*, § 52).

3. Приложение на тези принципи по настоящото дело

38. В настоящия случай Съдът отбелязва, че по силата на законовите разпоредби относно юрисдикцията на военните съдилища жалбоподателят, който не е имал връзка на лоялност или подчинение с армията, все пак е бил изправен пред военните съдилища за престъпления с общ характер (виж параграф 6 по-горе).

39. По настоящото дело, тъй като доводите на жалбоподателя за оспорване както на независимостта, така и на безпристрастността на военните съдилища се основават на едни и същи факти и едни и същи аргументи, Съдът ще разгледа двата въпроса заедно. (виж, *mutatis mutandis*, горещитираното *Maszni*, § 54, горещитираното *Ergin*, § 50, *Incal срещу Турция*, 9 юни 1998 г., § 65, *Recueil* 1998 IV, и *Çiraklar срещу Турция*, 28 октомври 1998 г., § 38, *Recueil* 1998 г. VII).

40. Той отбелязва, че военният съд се е произнесъл по делото на жалбоподателя в състав от един съдия и двама съдебни заседатели, докато Военно-апелативният съд се е произнесъл в състав от трима военни съдии (виж параграфи 8 и 10 по-горе).

41. В тази връзка той отбелязва, че статутът на военните съдии предоставя определени гаранции за независимост и безпристрастност. Така военните съдии преминават същата професионална подготовка като колегите им от гражданските съдилища и се ползват от конституционни гаранции, идентични на тези, от които се ползват съдиите към гражданските съдилища, доколкото те са назначени от Висшия съдебен съвет, несменяеми са и се радват на стабилност на своята длъжност (виж параграф 13 по-горе).

42. От друга страна, Законът за съдебната власт предвижда военните съдии да бъдат подчинени на военна дисциплина (виж параграф 16 по-горе). След като бъдат назначени, военните съдии влизат в структурата на военнослужещите и им се присвоява звание. Що се отнася до съдебните заседатели на военния съд, те винаги са армейски офицери, назначени от общото събрание на съдиите на Военно-апелативния съд по предложение на командирите на военните части. Следователно обвиняем може да бъде признат за виновен и осъден от военен съд въз основа на паралелния вот на двамата съдебни заседатели (виж параграф 15 по-горе).

43. Вярно е, че по отношение на статута на военните съдии българското законодателство предвижда режим, много близък до този на статута на съдиите по граждански дела (виж параграфи 13 и 16 по-горе). В допълнение, в делата, разглеждани от военни съдилища, и в тези, които се разглеждат от наказателните съдилища с обща компетентност се прилагат едни и същи процедурни правила. Въпреки това елементи като подчиняването на военните съдии на военната дисциплина, официалната им принадлежност към структурата на военнослужещите, както и статутът на съдебните заседатели във

военния съд, които по дефиниция са армейски офицери, водят до предположението, че военните съдилища според българското законодателство не могат да се считат за еквивалентни на съдилищата с обща компетентност. Съдът намира, че е възможно тези характеристики на военните съдилища да породят известни съмнения относно тяхната независимост и безпристрастност (виж, *Mutatis mutandis*, *Tanişma срещу Турция*, № 32219/05, § 83, 17 ноември 2015 г.; горещитираното *Maszni*, § 56, и *Miroshnik срещу Украйна*, № 75804/01, § 64, 27 ноември 2008 г.).

44. Трябва да се отбележи в тази връзка, че за да обоснове компетентността на военните съдилища спрямо жалбоподателя, Правителството твърди, че тя е необходима, за да могат тези съдилища да направят анализ на съвкупността от факти. Съдът отбелязва, че Правителството разчита главно на връзката на престъпленията, в които са обвинени жалбоподателят и другите обвиняеми, престъпления, свързани с деяния, извършени в рамките на престъпна група, както и организирането и ръководенето на такава група, и на съучастието на въввлечените лица. Той обаче отбелязва, че според българското законодателство делата, свързани с престъпни групи, по правило попадат в компетентността на Специализирания наказателен съд. В действителност по настоящото дело единствената причина, поради която делото е разгледано пред военните съдилища, е, че един от обвиняемите е бил част от състава на въоръжените сили, като член 411а, алинея 2 от НПК предвижда, че компетентността на военните съдилища надделява над компетентността на Специализирания наказателен съд (виж параграфи 6 и 14 по-горе).

45. С оглед на това, Съдът припомня установения в съдебната му практика принцип, че правомощията на военното наказателно правосъдие следва да се разпростира върху цивилни лица единствено при наличие на наложителни причини, обосноваващи подобна ситуация (горещитираното *Ergin*, § 47, и горещитираното *Maszni*, § 51). Този принцип е в съответствие и с международната тенденция за изключване от юрисдикцията на военните съдилища на наказателната сфера, когато става въпрос за съдебен процес срещу цивилни лица (виж параграфи 17-20 по-горе). Тъй като наличието на такива „наложителни причини“ трябва да бъде доказано във всеки отделен случай, абстрактното възлагане от страна на националното законодателство на определени категории престъпления на военните съдилища не може да бъде достатъчно. В настоящия случай разпоредбите на българския НПК *de facto* предвиждат изключителна компетентност на военните съдилища за разглеждане на престъпления, извършени съвместно от военнослужещи и цивилни лица, дори извън военните дейности.

46. Съдът подчертава особеното значение на начина, по който престъплението, в което е обвинен жалбоподателят, е поверено на военните съдилища. В тази връзка той отбелязва, че делото е било подсъдно на военните съдилища и е разгледано от същите въз основа на правните разпоредби относно юрисдикцията на военните съдилища при липса на оценка на отделните обстоятелства, освен факта, че един от обвиняемите е бил военнослужещ към момента на извършване на деянията, и следователно без разглеждане *in concreto* (виж параграф 36 по-горе). Ако е било разумно националните власти да вземат предвид сложността на престъпленията по обвинението, Съдът счита, че в настоящия случай трябва да се вземат предвид и други фактори. Така той отбелязва, че делото на жалбоподателя се отнася до престъпна група, от която само един от предполагаемите членове е имал статут на военнослужещ по време на извършването на деянията, и няма престъпление срещу въоръжените сили или наличие на каквото и да е нарушение срещу собствеността на армията.

47. Съдът приема, че съображенията по отношение на свързаността на престъпленията и на сложността са в полза на съдебен процес срещу всички обвиняеми пред един и същ съд. Необходимостта от разглеждане на делото от военен съд обаче не може да се счита за абсолютна. В действителност в някои случаи може да се предвиди съдебен процес срещу всички обвиняеми от граждански съд. Следователно Съдът не може да приеме представения от Правителството аргумент, че тези съображения сами по себе си са достатъчни, за да съставляват „наложителни причини“ по настоящото дело, обосноваващи съдебен процес срещу цивилно лице пред военен съд (виж, *mutatis mutandis*, горещитираното *Ahmet Doğan*, § 30)

48. Вярно е, че въпреки изричната разпоредба на член 396, ал. 2 от НПК, предвиждаща изключителна компетентност на военните съдилища за всички престъпления, извършени от цивилно лице и военнослужещ, Върховният касационен съд разглежда аргумента на жалбоподателя относно липсата на независимост и безпристрастност на тези съдилища (виж параграфи 12 и 14 по-горе). Съдът обаче отбелязва, че висшият съд не е извършил анализ, който да му позволи да установи недостатъците, изтъкнати в настоящото дело (виж параграф 46 по-горе). Като касационен съд Върховният касационен съд не разполага с пълната компетентност да преразгледа делото. Предвид изключителната компетентност на военните съдилища, произтичаща пряко от законовите разпоредби, оплакването на жалбоподателя пред висшия съд не може да промени нищо по процедурата (горещитираното *Pop и други*, § 56, и горещитираното *Maszni*, § 58)

49. Предвид гореспоменатите елементи, разгледани по-специално в светлината на изложените по-горе развития на международно ниво (виж параграфи 17-20 по-горе), Съдът счита, че съмненията,

повдигнати от жалбоподателя по отношение на независимостта и безпристрастността на военните съдилища, могат да се разглеждат като обективно обосновани (виж, *mutatis mutandis*, горещитираното *Maszni*, § 59, горещитираното *Ergin*, § 54, и горещитираното *Incal*, § 72 *in fine*).

50. Следователно е налице нарушение на член 6 § 1 от Конвенцията.

II. ПРИЛОЖЕНИЕ НА ЧЛЕН 41 ОТ КОНВЕНЦИЯТА

51. Съгласно член 41 от Конвенцията,

„Ако Съдът установи нарушение на Конвенцията или на Протоколите към нея и ако вътрешното право на съответната Високодоговаряща страна допуска само частично обезщетение, Съдът, ако е необходимо, постановява предоставянето на справедливо обезщетение на потърпевщата страна..“

A. Вреди

52. Жалбоподателят претендира 5 000 евро (EUR) за неимуществени вреди, които счита, че е претърпял в резултат от разглеждането на делото му от военните съдилища.

53. Правителството оспорва тези претенции и моли Съда да ги отхвърли. Намира ги за прекомерни и необосновани и счита, че установяването на нарушение само по себе си представлява достатъчно справедливо удовлетворение.

54. Съдът припомня, че е заключил, че по настоящото дело е налице нарушение на член 6 § 1 от Конвенцията. Той отсъжда, че може да се приеме, че жалбоподателят е изпитал известен дистрес поради фактите по делото. Предвид естеството на нарушението Съдът определя по справедливост, че на жалбоподателя следва да бъде присъдена сумата от 2500 евро за неимуществени вреди.

B. Разходи и разноси

55. Жалбоподателят претендира и 3120 евро (EUR) за разходите по процедурата пред Съда, които твърди, че възлизат на 2220 евро адвокатски хонорари и 900 евро разходи за преводи. Той представя договор, който е сключил с адвоката си на 1 ноември 2016 г., и декларация за вложения от нея труд за общо 52 часа при часова ставка от 60 евро. Той обяснява, че преводът е извършен в адвокатската кантора на представителя му също въз основа на почасова ставка от 60 евро. Моли сумите, присъдени от Съда за разноси, да се изплатят директно на адвоката му, г-жа Й. Ч. Вандова.

56. Правителството оспорва тези претенции. То намира, че са прекомерни и че представените в тяхна подкрепа документи не представляват достатъчно доказателство за заявените разходи и разноски.

57. Съгласно съдебната практика на Съда един жалбоподател може да получи възстановяване на направените от него разходи и разноски само до степента, в която се установи тяхната действителност, необходимост и разумен характер на ставките за плащане. По настоящото дело, като вземе под внимание документите, с които разполага, и своята съдебна практика, Съдът намира за разумно да присъди на жалбоподателя сумата от 1500 евро. Посочената сума следва да се изплати директно на неговия адвокат, г-жа Й. Ч. Вандова, по сметката на Адвокатско дружество „Доковска, Атанасов и съдружници“.

С. Мораторни лихви

58. Съдът счита за уместно мораторните лихви да бъдат обвързани с пределната ставка по заеми на Европейската централна банка, към която се добавят три процентни пункта.

ПО ТЕЗИ СЪОБРАЖЕНИЯ СЪДЪТ ЕДИНОДУШНО

1. *Обявява* жалбата за допустима;
2. *Приема*, че е налице нарушение на член 6 § 1 от Конвенцията;
3. *Приема*,
 - а) че в рамките на три месеца от деня, в който съдебното решение стане окончателно в съответствие с член 44 § 2 от Конвенцията, държавата ответник трябва да изплати на жалбоподателя следните суми, конвертирани в български лева по курса, валиден към датата на плащането:
 - (i) 2 500 EUR (две хиляди и петстотин евро) плюс всякакви данъци, които биха могли да се начислят на жалбоподателя за неимуществени вреди, които да се преведат директно по сметката на жалбоподателя;
 - (ii) 1 500 EUR (хиляда и петстотин евро) плюс всякакви данъци, които биха могли да се начислят на жалбоподателя, за разходи и разноски, които да се преведат по сметката на Адвокатско дружество „Доковска, Атанасов и съдружници“;
 - б) че от изтичането на гореспоменатия тримесечен срок до плащането се дължи проста лихва върху горепосочените суми в размер, равен на пределната ставка по заеми на Европейската

централна банка за срока на забава, към която се добавят три процентни пункта;

4. *Отхвърля* останалата част от иска за справедливо обезщетение.

Изготвено на френски език и оповестено писмено на 28 ноември 2019 г. в съответствие с член 77 §§ 2 и 3 от Правилата на Съда .

Клаудиа Вестердик
Секретар

Ангелика Нусбергер
Председател